

Jonc/junc

(ALDC, V, 1075. El jonc)

El jonc és una planta herbàcia, de tiges llargues cilíndriques i flexibles, que creix en l'aigua i llocs humits (es fa "en molleres, a dintre de l'aigua", loc. 20; "en un patimoll", loc. 93) i que s'usa en cistelleria ("se'n fan [griβ'etes] 'garbells'", loc. 159). Prové del llat. IŪNCU, que, a més de *jonc*, ha donat *junc*.

Jonc és, pel que fa al vocalisme, l'evolució normal de la ū del llat. cl. convertida en o en llat. vg., com ūMBRA > ombra, MŪSCA > mosca, i respecte a la palatal inicial, aquesta es realitza generalment [ʒ], amb casos de [dʒ] 21, 58, 59, 69, 85, 182 i de [tʃ] 93; quant a la velar final [k], aquesta sol desaparèixer després d'haver velaritzat la [n] en [ŋ]: *ju*[ŋ], tret de *jon*[k], en balear i en alguns casos del cat. central (17, 20, 31, 36, 38, 47, 69). Està documentat en textos del cat. or. des del s. XIII. Coneix la var. *jonca* 36, 37, forma feminitzada, i el der. *jonquera* 180, amb el suf. -era (< -ARIA), nom aplicat a la planta (com *bruguera*, *argelaguera*, *vimetera*).

Junc presenta el canvi [o] > [u] per influència de la nasal, però també per la pressió inflexionant de la [j] inicial llatina, com la que ha tancat la o de *Josep* en *J*[u]sep (Pensado, 1983), un tancament que, en cat. occ., té arrels antigues (doc. dels segles XV i XVI) (cf. Veny, 1978: 52-53 i Veny, 1991 b: 120-121); però el *junc* ross. és resultat d'un anterior

jonc, quan té lloc el canvi [o] > [u] (com *mosca* > *musca*, *agost* > *agust*).

Presenta les var. *xunco* 94 i *xungo* 87, de factura arag., i el der. *xunqueta* 108; la més interessant és *jum*, que probablement s'ha format a partir del plural *jums* < *juns*, com a conseqüència d'una dissimilació -ns > -ms, com ha passat en els dialectalismes *dilluns* > **dillums*, *alens* > **alems* > **alem*, *esportins* > **esportims* > **esportim*, *tudons* > **tudoms* > **tudom*; altres var.: [juŋ], en desvelaritzar la [ŋ], ha donat *jun* 53, 105, d'on s'ha format el plural *junsos* del qual ha sorgit un singular *junso* 122, 149 i *juns* 146; el femení *jumsa* 172 té *jum* com a base.

Jonc, *junc* designen sovint tant la planta com la tija; de vegades per desambiguar els dos significats, algunes localitats usen *jonquera* o *mata de joncs* per a designar la planta.

Des d'una perspectiva areal, el tipus *jonc* pertany al cat. or. amb el bal. i alg. inclosos (el *jonc* del val. mer. [180, 182] podria ser degut a la colonització mall. del s. XVII i el *junc* ross. representa un estrat posterior a *jonc*, que formava unitat amb el cat. central), mentre que *junc*, amb la var. *jum*, és propi del cat. occ., almenys des de finals de l'edat mitjana.

Jonc és mot normatiu des del *DG*₁, 1932, i *junc*, des del *DIE*₁, 1995.

